

[Transcript] Dagens Eko / Svartjobbet bakom lyxstugorna i fjällen

Hallå, det här är Nyhetspådden, Dagens Eko. Nu börjar vi.

Martin, för de flesta av oss som inte bor där tänker jag att fjällen är förknippat med glädje.

Man tänker på skidåkning och vandring, kanske och så där.

Men det du har stött på, det är en betydligt mörkare historia.

Ja, det är ju det. Alltså, mitt i den här nybyggarandan, den här klondakstämningen som finns här i fjällträckterna i dalarna,

så kommer också oroande rapporter.

Det här är Dagens Eko med Robin och Lin.

Idag om svartjobbet bakom de lyxiga fjällstugorna.

Vad är det här?

Det är början av maj och lite snö ligger fortfarande kvar på marken i Idre.

Hallå, hallå!

Vid en rad kålsvarta fasader av halvfärdiga hus ska nu byggfacket göra ett oanmälat besök.

Det ser ut som ett, ja, jag skulle ha organiserat chaos, men jag tar nog bort det där med organiserat.

Men vissa av byggjobbarna verkar plötsligt ha försvunnit från platsen.

Ja, men han sa att det var folk som hade sprunger när vi kom.

Det finns flera baracker där. Och i en av de här barackerna stötter de på en påtagligt berusad man.

Hej, hej!

Men det är inte schyssta boende, det är ingenting så här behandlar man inte folk.

Gäst är Martin Ericsson, reporter på P4-dalarna.

Ja, Martin, om vi börjar med den här Klondike-stämningen, som du säger, alltså guldrushen som pågår just nu i svenska fjällen.

Vad handlar det där om?

Det handlar om husgrunder som ploppar upp som svampar ur jorden, kan man säga.

Det är huskroppar som sticker upp lite överallt mellan de där taniga tallarna.

Och det är också byggarbetare i mängder som anlitas för att skapa ofta lyxiga boenden till barnfamiljer och skidtrister som kommer till Särhlen och Idre.

Nu är vi äntligen här på Idre Himmelfjäll, där vi har börjat etablera våra hus.

Vi har ju haft det här som en dröm i jättemånga år.

Jag har byggt mitt eget hus här på Idre Himmelfjäll.

Hur mycket byggs det då?

Alltså, det byggs för enorma sumor pengar.

Jag tror kanske inte att så många har koll på det här, men bara i Idre, de kommande 15 åren, ska det byggas för 20 miljarder kronor.

Fjällen är stekhet och försäljningen av fjällstugor slår alla rekord.

Det är närmast en guldrors stämning i Särhlenområdet och byggnationer och förberedelserna är fullgång.

Den snabbaste investeringstakten någonsin i de trakterna och även i Särhlenfjällen så pumpas det in miljarder i nybyggen i kända skidorter som stöten och lindvallen och hundfjället till exempel.

Och varför är det en sån här byggbom just nu då?

Jag tror att det har flera anledningar.

Dels kunde man se under pandemin att folk gillade att ge sig till naturen.

Det blev ju en vandrings- och skidtoursism-bom.

Vi har en etablering av flygplatsen i Särhlen för några år sedan.

[Transcript] Dagens Eko / Svartjobbet bakom lyxstugorna i fjällen

Den skapade ju möjligheter för utländska skidtourister att komma hit.
Och sen finns det också en allmän tro på att det här är nästa stora grej i fjältrakterna.
Det här är för att stanna den här bommen av turism och att det behövs nya bostäder i den vågen.
Och är det det som byggs bostäder framför allt eller?
Ja, det skulle jag nog säga.
Ofta rätt lyxiga villor eller fjällstugor med stora fönsterutor.
I slutningarna så att man har bra utsikt över de här blåa bergen.
Ja, det är viktigt.
Ja, det måste man ha.
Men vad är det då som får dig an att allt kanske inte står helt rätt till i den här fjällrusen?
Det kan ju låta lite paradoxalt, men det är bland annat vår egen rapportering faktiskt.
Vi har ju berättat om de här sakerna nu i flera års tid.
Att det har varit onönda inspektioner, rasjor av myndigheterna.
Men vi har aldrig gått djupare in på det här.
Vi har aldrig gjort nånting större på det.
Så det har liksom svischat förbi lite i korta nyheter.
Det är pågående rasjor i fjällen.
Ja, ungefär som att det har blivit vardagsmat.
Även för mig som journalist att rapportera om det här.
Och sen tänkte jag, men det här är ju konstigt.
Alltså, det måste man reagera på.
Och sen har jag också på sistone fått tips från folk om att det här borde ni kolla närmare på.
Okej.
Så du bestämmer dig för att se närmare på vad det egentligen är som pågår?
Ja, jag gör det och jag tar bilen och åker till Idre.
Kämpar sig bilen upp för backarna här.
Det blev en biltur tillsammans med byggfackets Anders Ackso och Henrik Selin.
Vi kan svänga in här kanske.
Välkommen i sommar, står det?
Vad är det som håller på att byggas på den här platsen i Idre då?
Just där vi är så är det, och nu citerar jag det här bolaget som håller på att bygga från vår hemsida.
Det är 45 villor och parhus med modern arkitektur och största respekt för den omgivande naturen.
Det är golf och skidåkning nära, utomhuspool på taket, bar, gym, spa, paddelbana och co-working ytor.
Ja, det låter ju underbart.
Ja, det låter superhalligt.
Vad ska man säga, storstadsanpassat?
Ja, men precis, det här med co-working ytorna, det kanske också är ett resultat av den här jobba varifrån som helst situationen vi haft under pandemin.
Men det är inte ett lyxigt skidparadis som möter när ni kommer dit på besök, eller?
Det här är ett kaos, vill jag påstå.
Det är en byggarbetsplats som jag vet inte hur jag ska förklara det här,
men det ser faktiskt lite grann ut som att ett stort flygplan bara kommit med en massa byggmaterial.
Puff, släpp ner det på marken.

[Transcript] Dagens Eko / Svartjobbet bakom lyxstugorna i fjällen

Material avstalt där transporteraren liksom stod när han kom in.
Var det fanns plats, så har man bara stalt ner det.
Nej, oj, oj, oj.
Den ligger i isolering som är inplastad, men det är i hål i plasten.
Så den där isoleringen kommer ju förmodligen att få fukt på sig i en sig byggnads.
Sätter man in den i hus så kommer man upptäcka fuktskadronen 10-20 år.
Och det är inte bara det som oroar byggfacket heller vid det här besöket.
Vi går in i några baracker.
Vi får höra att där bor vissa arbetare när de kommer hit.
Och det ska man inte göra eller?
Nej, framför allt inte i en sådan standard som det är där.
Det ligger i madrasser på golvet i ganska små rum.
Allting ser väldigt tillfälligt uppbyggt ut.
Byggfacket får en skumkänsla när de är där.
Lite obehagskänsla, säger Anders Ax.
Nej, det här var nog ett av det värsta jag har sett.
Tyvärr, tyvärr, tyvärr, tyvärr.
Men de som håller på att bygga det här lyxiga området
med pool på taket och paddel och co-working space och alltihop
håller de med om den här bilden
som du får när facket gör besöket.
Det här verkar inte bra.
Nej, beställaren.
De säger att de inte känner igen den här bilden.
De har gjort inspektioner själva av den här arbetsplatsen.
De hävdar också att det har förekommit
tre stycken myndighetsgemensamma inspektioner av den här platsen.
Inte heller där, några större anmärkningar.
Och själva byggentreprenören har jag också pratat med.
Och han hävdar bara att det var ostädat när vi var där.
Ungefär att vi råkade vara där vid fel tillfälle.
Och han har ingen förståelse för varför byggarbetare skulle springa ifrån platsen.
Det här...
Det låter inte bra att det ser ut som en flygcrash och det kan bli fuktskador.
Men vad är det större problemet här egentligen?
Det större problemet som både Skatteverket och Polisen vittnar om
är att det är en ganska systematisk och omfattande verksamhet
som betalar ut svarta löner i vissa fall.
I många fall inga löner alls.
Som också har en systematik på det sättet
att när Polisen och myndigheterna gör sina rasjor så sticker det folk.
Då kanske om händer tar några egentligen utländningslagen
men snabbt kommer det nya arbetare.
Det är fullständigt på, det är ett ständigt inflöde.

Ungefär som att de här byggföretagarna har hittat en struktur för att komma runt myndigheternas kontroller. Polisen har bara under de senaste två åren i såna här myndighets gemensamma rasjor i Idre om händer tagit 17 personer in lite utlänningslagen. Det är alltså folk som inte har rätt att vistas eller jobba i landet. Och Polisen skulle kunna ha om händer tagit ännu fler än så. Gränspolischefen berättar att innan ni gjorde nu så hade man en sån här rasja i Sälen på ett bygge. När vi kommer på plats så är det så oftast så pass många att vi anträffar att vi inte har möjligheten att egentligen logistiskt omhändera ta alla vi skulle kunna omhändera ta. Polisen har inte resurser till det. Och det förmär sig annan typ av kriminalitet också. Polisen har misstankat om prostitution i samband med de här byggerna. Man kan ju få betalt i prostituerad istället för att få lön. Och det är någonting som vi försöker såklart jaga reda på. Samtidigt är ju byggjobbarna också offer här. De blir lurade ofta och de hamnar i en utsatt situation. Oleksander som vi kallar honom är en av dem som hamnat mitt i guldruschen i de svenska fjällen. Historien börjar med att han får sitt hem förstört under kriget i Ukraina. Han tillåts lämna landet och åker då till Sverige. Här på ett vandrarhem träffar han en man som erbjuder honom jobb. Han ska få vara med och bygga trähus i fjällen för att han vet. Det var tvåvårningshus gjorda av trä. De sa att det skulle bli en skidort. Det var en vacker fjällort, väldigt vacker. Men det blir inte som han tänkt sig. Ja Martin, vad är det den här ukrainske mannen får uppleva? Ja, han kommer till Sverige och han tror att han jobbar lagligt. Allt känns bra i början. Det byts ut ganska många arbetare på den här byggarbetsplatsen. Han är på. Oleksander som är utbildad byggarbete och har lång erfarenhet. Han är typ den enda som är kvar. Och efter några månader där på bygget så får han till sist veta att han inte kommer få någon lön. Varför då? Enligt Oleksander säger arbetsgivaren till honom

att de inte fått betalt från huvudentreprenören
så därför kan Oleksander inte heller få betalt.
Det är en grej om jag bara hade kommit hit för att känna lite pengar.
Mitt hem blev bombat och jag hoppades på att känna jag har pengar
för att återbygga mitt hus.
Men jag blev lurad.
Vad ska jag känna för de människorna?
Jag är fortfarande fylld med ilska.
Och han tror att han jobbar lagligt, säger du.
Men det är inte så, eller?
Nej, alltså enligt de uppgifter jag har fått
så handlar det här om ett företag som avregistrerats från Skatteverket.
Varsansvariga har gått upp i rök och inte går att nå.
Det finns en styrelse ledamot i det här företaget
som också står och skriver en styrelse ledamot i 13 andra bolag.
Och det är skatteverket ett tecken på att
man kan handla om en målvakt till exempel
alltså någon som står skriven på bolag
som drivs av kriminella krafter.
Jag tänker att han har liksom kommit från krigets ukrainer
och ses i hus under bombas.
Så hamnar man där i svenska fjällen
och får inte betalt.
Det låter som en ganska utsatt situation.
Ja men det gör det ju verkligen.
Och det där är någonting som fackliga företrädare också har berättat
att ofta hamnar de här arbetarna i en extra utsatt situation.
De som lurar sig just svenska fjältrakterna.
Eftersom man bor ofta på byggerna i de här fallen
och det gör ju att står man där utan lön, utan hem plötsligt
så är det ju ganska svårt att ta vägen någonstans.
Vad händer med honom till slut av Oleksandre?
Vet du det?
Ja, det finns ett fack som heter Solidariska Byggare
som har sin bas i Stockholm
och som hjälper folk som kommit från Ukraina framför allt.
Det har ju varit många byggjobbare från Ukraina
efter rysslandsivation.
Och det här facket hjälpte då Oleksandre att få sina pengar
och nu jobbar han inom byggsektorn
i Stockholm och Uppsala med olika byggen där.
Men samtidigt
det handlar ju då alls om svartjobb
och människor som kanske inte har rätt att jobba i Sverige.

Har de inte också ett eget ansvar för de som hamnar där i fjällen?

Jo men det har de ju absolut och så kan man ju också argumentera samtidigt så åker många av dem som Oleksandre gjorde då hit i god tro.

Man tror att man jobbar för ett schysst företag och så visade sig efter ett tag att man inte alls gör det.

Men en annan aspekt av det här är ju vad den här problematiken gör för den svenska arbetsmarknaden.

Alltså hur det påverkar seriösa byggföretag.

Men då kan det ju inte fortsätta tänker man.

Vad ska de göra åt det?

Ja det är väl kanske 10 000 kronors frågan här.

Skistar som är den överlägset största aktören i Sälän de vill inte vara med på någon intervju.

De vill inte kommentera vad de gör ens för att motverka oseriösa byggföretag därifrån kan vi inte få något svar.

Idre Fjäll säger att de enbart har kollektivavtalsanslutna byggföretag vid sina bygg ändå.

Och det är ju ett sätt att försöka motverka det här.

Idre Himmelfjäll, de har sen i höstas börjat med en checklista för de företag som ska bygga på deras sålda tomter.

Vad är det här?

Ja men att man följer byggfackets rekommendationer om hur det ska se ut på ett bygge och hur betalningarna ska gå till.

Och det här har sen i höstas lätt till att 17 av 19 byggen för Idre Himmelfjälls räkning eller på deras tomter inte blivit av för att tagen har backat.

Ja bara det verkar ju säga något om storleken på problemet.

Ja och när jag var Idre så pratade jag med en bostadsrättsförening som bygger på Himmelfjälls marker och då framkomde att de inte hade något kollektivavtal.

Så det är ju svårt att kontrollera det här.

Vilka som bygger.

Det är så pass många underleverantörer hela tiden i den här sedan att man lätt kan tappa kontrollen.

Och det är någonting som Torbjörn Valin som är vd på Idre Himmelfjäll pekar på.

Antreprenören tar in en entreprenör

som tar in en entreprenör som tar in en entreprenör.
Och finns det någonting man kan göra för att komma åt det här
att det är så komplext helt enkelt och svårt
att få överblick?

Ja det är någonting som både Skatteverket
och Branschorganisationen Byggföretagen pekar på
och det är att man behöver lätta på sekretessen
myndigheterna emellan så att de
kan kommunicera bättre med varandra.
Det vill säga arbetsmiljöverket kan informera polisen.
Polisen kan informera Skatteverket
och så kan man gemensamt slå till
och man kan göra det snabbt.

Som det är idag som menar Skatteverket
att regeringen går för långsamt fram här.
Det finns sen i höstas en statlig utredning
som presenterade förslag på lättnader av sekretessen
just så att myndigheterna ska kunna samarbeta bättre
och snabbare mot organiserad brottslighet i arbetslivet.
Remissvaren är skrivna.

De är inlämnade sen snart ett halvår från myndigheterna
men sedan dess har regeringen varit tyst.
Det ska ha mycket välkommen till en regering
på något sätt skulle vi deklarerat hur vi går
med den här utredningen.

Och det är Oroar Skatteverkets nationella samordnare
Conny Svensson.

Så vi vet hur vi kan förhålla oss till här.
Det är oerhört centralt i vårt arbete.

Vi behöver de här egenförändringarna
nu och så snart som det bara går.

Jag har pratat med biträdande arbetsmarknadsministern
Paulina Brandberg från Liberalerna
och hon menar att regeringen just nu håller på
att kolla på den här frågan
att de kommer att lämna ett besked
men hon kan inte säga när.

Vi berede just nu att de förslagen som finns
i den här utredningen
ska noggrant analyseras
och gå till genom
så att vi hittar den absolut skapaste vägen
framåt.

Vi kommer att återkomma med besked

så fort det här är klart.
En massa vindpinade tallar
som står i vakt i backarna.
Och det ligger lite smutsig snö
kvar i dikarna.
Architektritad livsstil
en aktivitets lodge på Högerkida.
Martin, vad tar du själv med dig
av den här historien?
Och vad säger du om utmaningarna
som finns just där
i de svenska fjällen?
Jag tror liksom att jag tar med mig
att man som privatperson
ska börja tänka efter lite mer
alltså vem är det som lägger om
mitt hus tak?
Vem är det som utför
arbeten i min trädgård?
Vem städar?
Och när man åker på skidssemester
att man ska tänka
vem bygger boendet där
som jag checkar in på min skidssemester?
Vem är det som har skapat den här
mysiga kaminen jag sitter över
med mina kalla fötter framför?
Ja, det ska jag känna att jag
aldrig tänkt på.
Du, inte jag heller.
Tack Martin.
Tack.
Och det var allt från Dagens Eko.
Vi hörs igen imorgon.
Jest Martin Eriksson
och producent Vakim Hesseus.